

DAFTAR ISI

PRAKATA UTAMA Menteri Koordinator Bidang Perekonomian R.L. Airlangga Hartarto	xxix
PRAKATA Menteri Perindustrian R.L. Agus Gumiwang Kartasasmita	xxxiii
PRAKATA Menteri Pariwisata dan Ekonomi Kreatif/ Kepala Badan Pariwisata dan Ekonomi Kreatif R.L. Sandiaga Salahuddin Uno	xxxv
SEKAPUR SIRIH Sofjan Wanandi	xxxvii
PENGANTAR PENULIS	xxxix
 BAB I PENGEMBANGAN WILAYAH EKONOMI	 1
A. Konsep Pengembangan Kawasan Ekonomi Berdasarkan Wilayah	2
B. Pembagian Klaster Ekonomi Berdasarkan Kompetensi Unggulan Daerah	9
• Pengembangan Koridor Kawasan Ekonomi di Jawa dan sekitarnya	11
• Pengembangan Koridor Kawasan Ekonomi di Luar Jawa	16
 BAB II KAWASAN EKONOMI	 33
A. Pemahaman Pengembangan Kawasan Ekonomi	33
• Tujuan Pengembangan Kawasan Ekonomi	34
B. Bentuk-Bentuk Pengembangan Kawasan Ekonomi	35
• Kawasan Industri (Manufaktur/Pengolahan)	35

• Kawasan Pariwisata	36
• Kawasan Logistik dan Distribusi	39
• Kawasan Sains dan Teknologi (KST)	40
• Kawasan Pendidikan	43
• Kawasan Kesehatan	44
• Kawasan Energi	46
• Kawasan Ekonomi Tertentu Lainnya	47
C. Jenis-Jenis Kawasan Ekonomi Berdasarkan Status Insentif	47
• Kawasan Industri	47
• Kawasan Pengembangan Ekonomi Terpadu (KAPET)	48
• Kawasan Perdagangan Bebas dan Pelabuhan Bebas (KPBPB)	49
• Kawasan Berikat (Tempat Penimbunan Berikat/TPB)	50
• Kawasan Ekonomi Khusus (KEK)	51

BAB III | KAWASAN INDUSTRI

A. Latar Belakang Pengembangan Kawasan Industri	53
• Kawasan Industri Generasi Pertama (periode 1970-1989)	53
• Kawasan Industri Generasi Kedua (Periode 1989-2009)	58
• Kawasan Industri Generasi Ketiga (2009-2018)	62
• Konsep Kawasan Industri Generasi Keempat (2018)	67
B. Tujuan dan Manfaat Pengembangan Kawasan Industri	70
C. Regulasi dan Insentif Kawasan Industri	72
• Regulasi Kawasan Industri	72
• Insentif Kawasan Industri	73
D. Perencanaan Pengembangan dan Pengelolaan Kawasan Industri	74
• Perencanaan Pengembangan Kawasan Industri	78
• Pengelolaan Kawasan Industri	80
• Penyebaran Kawasan Industri	82

**BAB IV | KAWASAN PERDAGANGAN BEBAS
DAN PELABUHAN BEBAS (KPBPB) 91**

- A. Latar Belakang Pengembangan Kawasan Perdagangan Bebas dan Pelabuhan Bebas (KPBPB) 91
- B. Tujuan dan Manfaat Pengembangan Kawasan Perdagangan Bebas dan Pelabuhan Bebas (KPBPB) 93
- C. Regulasi dan Insentif Kawasan Perdagangan Bebas dan Pelabuhan Bebas (KPBPB) 93
- Regulasi KPBPB 93
 - Insentif KPBPB 94
- D. Pengelolaan Kawasan Perdagangan Bebas dan Pelabuhan Bebas (KPBPB) 94
- E. Penyebaran Kawasan Perdagangan Bebas dan Pelabuhan Bebas (KPBPB) 94

**BAB V | KAWASAN BERIKAT
(TEMPAT PENIMBUNAN BERIKAT) 97**

- A. Latar Belakang Pengembangan Kawasan Berikat (Tempat Penimbunan Berikat) 97
- B. Tujuan dan Manfaat Pengembangan Kawasan Berikat (Tempat Penimbunan Berikat) 101
- C. Regulasi dan Insentif Kawasan Berikat (Tempat Penimbunan Berikat) 102
- D. Jenis-jenis Kawasan Berikat (Tempat Penimbunan Berikat) 103
- Kawasan Berikat 103
 - Pusat Logistik Berikat 105
 - Gudang Berikat 107
- E. Perencanaan Pengembangan dan Pengelolaan Kawasan Berikat (Tempat Penimbunan Berikat) 108

Bab VI KAWASAN EKONOMI KHUSUS (KEK)	111
A. Latar Belakang Pengembangan Kawasan Ekonomi Khusus (KEK)	111
• Pembentukan Suatu Kawasan Ekonomi Khusus	113
B. Tujuan dan Manfaat Pengembangan Kawasan Ekonomi Khusus (KEK)	117
C. Regulasi dan Insentif Kawasan Ekonomi Khusus (KEK)	118
• Regulasi Utama KEK	118
• Insentif KEK	120
D. Perencanaan Pengembangan dan Pengelolaan Kawasan Ekonomi Khusus (KEK)	123
• Penetapan Kawasan Ekonomi Khusus	123
• Pembangunan dan Pengoperasian Kawasan Ekonomi Khusus	124
• Kawasan Ekonomi Khusus sebagai Proyek Strategis Nasional (PSN)	126
E. Penyebaran Kawasan Ekonomi Khusus (KEK)	127
BAB VII TINJAUAN KAWASAN EKONOMI DI BEBERAPA NEGARA	131
A. Kawasan Ekonomi di Asia Pasifik	131
• Singapura	131
• Thailand	132
• Malaysia	134
• Filipina	135
• Vietnam	137
• Jepang	138
• Korea Selatan	140
• China	142
• Taiwan	144
• Australia	145
B. Kawasan Ekonomi di Timur Tengah	146
• United Arab Emirat (UAE)	146
• Turki (Turkey OIZ-FTZs)	148

C. Kawasan Ekonomi di Eropa.....	149
• Jerman	149
• Inggris.....	150
• Swedia	151
D. Kawasan Ekonomi di Amerika	152
• Amerika Serikat	152
E. Komparasi Insentif dan Kebijakan Kawasan Ekonomi Antarnegara.....	154
F. Kerja Sama Multilateral dalam Pengembangan Kawasan Ekonomi Regional.....	156
• Kerja Sama Multilateral antara Negara-negara di Lingkar Laut China Selatan (LCS).....	156
• Kerja Sama Multilateral antara Negara-negara di Sekitar Sungai Mekong.....	158

BAB VIII | MENUJU KAWASAN

EKONOMI BERDAYA SAING.....	161
A. Pembangunan Sumber Daya Manusia (SDM).....	168
B. Melanjutkan Pembangunan Infrastruktur (Infrastruktur Digital dan <i>Sharing</i> Ekonomi Wilayah)	169
C. Penyederhanaan Segala Bentuk Regulasi dan Birokrasi.....	171
D. Transformasi Ekonomi.....	173
E. Tantangan dalam Memenuhi Kebutuhan dan Tuntutan Pasar/Investor.....	173

Ucapan Terima Kasih	177
Daftar Pustaka	181
Indeks	185
Aktivitas Penulis dalam Gambar.....	203
Tentang Penulis	219